

Barbara Nita

Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16 stycznia 2001 r.

Palestra 46/7-8(535-536), 210-215

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16 stycznia 2001 r.

P 5/00*

Teza glosowanego wyroku brzmi:

1. Art. 20 § 2 ustawy z dnia 10 września 1999 roku – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 83, poz. 930; zm.: z 2000 r. Nr 60, poz. 703, Nr 62, poz. 717) jest zgodny z art. 173 i art. 178 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

2. Art. 30 § 4 ustawy z dnia 10 września 1999 roku – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 83, poz. 930; zm.: z 2000 r. Nr 60, poz. 703, Nr 62, poz. 717) jest zgodny z art. 2 i art. 64 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

1. Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym zainicjowane zostało pytaniem prawnym składu orzekającego Sądu Rejonowego dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie, w którym zakwestionowana została zgodność art. 20 § 2 k.k.s. z art. 173 i z art. 178 ust. 1 Konstytucji oraz art. 30 § 4 k.k.s. z art. 2 i z art. 63 ust. 3 Konstytucji.

Kierując do Trybunału Konstytucyjnego przedmiotowe pytanie prawne, sąd występujący podniósł, iż zarzut niekonstytucyjności art. 20 § 2 k.k.s. wiąże się z tym, iż w zawartym w tym przepisie wyliczeniu przepisów kodeksu karnego, które znajdują zastosowanie do przestępstw skarbowych pominięty został przepis art. 53 k.k., który określa dyrektywy wymiaru kary oraz wskazuje okoliczności mające wpływ na wymiar kary. Takie uregulowanie, zdaniem sądu – uniemożliwia indywidualizację orzekanych kar lub środków karnych stosownie do stopni zawinienia sprawcy, co z kolei – w ocenie sądu występującego z pytaniem prawnym – pozostaje w sprzecz-

---

* Sentencja opublikowana została w Dz.U. Nr 7 z 2001, poz. 61; zaś sentencja wraz z uzasadnieniem w OTK ZU nr 1/2001, s. 3–10.

ności z konstytucyjnymi zasadami: niezależności sądów (art. 173 Konstytucji) oraz niezawisłości sędziowskiej (art. 178 ust. 1 Konstytucji). Godzi bowiem w wynikający z tych przepisów zakaz „dyktowania sędziemu i pouczenia go, jaką karę bądź środek karny powinien wymierzyć w danej sprawie”.

Z kolei uzasadniając zarzut niekonstytucyjności art. 30 § 4 k.k.s., sąd występujący zwrócił uwagę, iż przewidziana w tym przepisie instytucja obligatoryjnego przypadku wartości dewizowych, stanowiących przedmiot przestępstwa określonego w art. 98 § 2 k.k.s. narusza art. 64 ust. 3 Konstytucji poprzez niedozwoloną ingerencję w prawo własności oskarżonego. Skoro bowiem przypadkiem zostają objęte także te wartości dewizowe, na wywóz których oskarżony nie uzyskał zezwolenia dewizowego, ale które nabyte zostały w sposób legalny, to – w ocenie tego sądu – uregulowanie takie pozostaje w sprzeczności z zasadą ochrony własności. W wyniku zestawienia uregulowań zawartych w art. 98 § 2 k.k.s. oraz w art. 299 § 1 k.k., w przedmiotowym pytaniu prawnym sformułowany został ponadto zarzut niezgodności z zasadą równości wobec prawa, wiążący się z tym, że drugi ze wskazanych przepisów dopuszcza możliwość uwolnienia się od odpowiedzialności poprzez wykazanie legalności pochodzenia wartości dewizowych. Dla uzasadnienia zarzutu niezgodności art. 30 § 4 k.k.s. z art. 2 Konstytucji podniesiono jedynie, iż zaskarżony przepis godzi w wymóg pewności prawa.

2. Jak wynika z uzasadnienia głosowanego wyroku, w toku postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym zaistniała – zgłoszona przez Prokuratora Generalnego – wątpliwość, czy orzekanie przez Trybunał w przedmiotowej sprawie jest dopuszczalne. W jego ocenie bowiem zarzuty zawarte w przedmiotowym pytaniu prawnym są wynikiem niewłaściwej interpretacji zaskarżonych przepisów, której kontrola pozostaje poza zakresem kognicji Trybunału Konstytucyjnego.

Ustosunkowując się do tego problemu, Trybunał podjął trafną, moim zdaniem, decyzję o merytorycznym rozpoznaniu pytania prawnego. Wskazał przy tym, że jego przedmiotem jest zgodność zaskarżonych przepisów ze wskazanymi wzorcami konstytucyjnymi. Zgłoszona wątpliwość co do ich konstytucyjności wiąże się wprawdzie z interpretacją zaskarżonych przepisów, ale ocena interpretacji nie jest ani głównym, ani też samoistnym przedmiotem postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Trybunał zwrócił ponadto uwagę na fakt, iż ocena wykładni przepisów poddawanych jego kontroli nie jest w pełni wyłączona z zakresu właściwości Trybunału Konstytucyjnego. Przedmiotem jego kontroli są bowiem normy prawne wyinterpretowane z treści zaskarżonych przepisów. Wykładnia budząca wątpliwości przepisów w zgodzie z Konstytucją poprzedza każdorazowe wystąpienie z pytaniem prawnym i podlega weryfikacji Trybunału Konstytucyjnego. Jak słusznie podkreślił Trybunał w uzasadnieniu głosowanego wyroku, wykładnia taka jest jednym z etapów kontroli zgodności norm prawnych.

Rozwijając tę myśl dodać trzeba, iż przed podjęciem decyzji o wystąpieniu z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego sąd orzekający zobligowany jest do podjęcia próby takiej interpretacji, która zachowując sens danej normy, pozwoli

na usunięcie jej sprzeczności z Konstytucją (jest to tzw. technika wykładni w zgodzie z Konstytucją)¹. Dopiero niemożność rozstrzygnięcia niekonstytucyjności stosowanego przepisu za pomocą tej techniki uzasadnia wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym. Technika ta stosowana jest również przez Trybunał Konstytucyjny, co oznacza, że proces myślowy, który doprowadził do zainicjowania przez sąd postępowania przed Trybunałem podlega jego kontroli. W takim zatem zakresie wykładni stosowanych przepisów „ubocznie” niejako podlega kognicji Trybunału Konstytucyjnego.

3. Podniesiony w przedmiotowym pytaniu prawnym zarzut niezgodności art. 20 § 2 k.k.s. z art. 173 i art. 178 ust. 1 Konstytucji, sąd występujący łączy z faktem pominięcia art. 53 k.k. wśród wskazanych tam przepisów części ogólnej kodeksu karnego, które znajdują odpowiednie zastosowanie do przestępstw skarbowych.

Ustosunkowując się do tego zarzutu, Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż zarzut ten opiera się na wybiórczej i narażonej na zarzut arbitralności wykładni art. 20 § 2 k.k.s. Jak bowiem zwrócił uwagę, zarzut ten wiąże się z milczącym założeniem, iż ustawodawca stanowiąc przepisy kodeksu karnego skarbowego powinien zawsze wzorować się na tych konstrukcjach normatywnych, które przewidziane zostały w kodeksie karnym. Trybunał słusznie przy tym podkreślił oczywisty fakt, iż uregulowania zawarte w przepisach części ogólnej kodeksu karnego nie ograniczają możliwości ustanowienia odmiennych regulacji w innych ustawach. Wyraźnie zresztą wskazuje na to treść art. 116 k.k., który stanowi, iż: „Przepisy części ogólnej tego kodeksu stosuje się do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną, chyba że ustawy te wyraźnie wyłączają ich zastosowanie”.

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego zasługuje na aprobatę. W doktrynie podkreśla się bowiem, iż prawo karne skarbowe jest autonomiczną dziedziną prawa karnego². Kodeks karny skarbowy posiada w szczególności własną część ogólną, zaś enumeratywnie wskazane przepisy części ogólnej kodeksu karnego stosuje się do kodeksu skarbowego tylko wówczas, gdy odpowiedni przepis tego kodeksu zawiera takie postanowienie³.

Jak trafnie podkreślił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia, ustawodawca uprawniony jest do zaakcentowania autonomii prawa karnego skarbowego poprzez odstąpienie od modelu kształtowania zasad odpowiedzialności, wyznaczonego przepisami kodeksu karnego, co jednak nie jest równoznaczne z dopuszczalnością takiego ukształtowania przepisów, które odbiegać będą od przepisów konstytucyjnych determinujących sferę odpowiedzialności karnej.

¹ Por. L. Garlicki: *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji* (w): Konferencja naukowa: Konstytucja RP w praktyce, Warszawa 1999, s. 14; Z. Czeszejko-Sochacki: *Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego: pojęcie, klasyfikacja i skutki prawne*, PiP nr 12/2000, s. 16 i n.

² A. Wąsek: *Kodeks karny. Komentarz*, tom II, Gdańsk 1999, s. 417.

³ Bliżej zob. J. Raglewski: *Stosunek przepisów części ogólnej nowego kodeksu karnego do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną*, Przegląd Sądowy nr 7–8/1998, s. 23.

Stanowisko to koresponduje z wcześniejszym orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego, w którym podkreślał, iż zasadniczo nie jest właściwy do orzekania ani o celowości, ani też o merytorycznej trafności konkretnych rozwiązań przyjmowanych przez ustawodawcę. Do kompetencji ustawodawcy należy bowiem stanowienie prawa odpowiadającego założonym celom politycznym i gospodarczym oraz przyjmowanie takich rozwiązań prawnych, które w ocenie ustawodawcy służyć będą realizacji założonych celów. Ingerencja Trybunału Konstytucyjnego dopuszczalna jest zaś wtedy tylko, gdy ustawodawca wykracza poza ramy swobody działania i poprzez wprowadzenie określonego uregulowania narusza zasady, normy lub wartości konstytucyjne⁴. W swoim dotychczasowym orzecnictwie Trybunał przyjmował ponadto, iż z zasady demokratycznego państwa prawnego, którego urząd oparty jest na zasadzie podziału władzy wynika, iż stanowienie prawa należy do władzy ustawodawczej. Granice zaś swobody ustawodawcy w tej kwestii wyznaczają normy konstytucyjne⁵. Zwracał też uwagę, iż ustawodawca uprawniony jest do stanowienia norm prawnych odpowiadających założonym celom politycznym, a więc – także celom kryminalnopolitycznym⁶. Trybunał stał przy tym w swoim dotychczasowym orzecnictwie na stanowisku, iż ustawodawca zobligowany jest do stanowienia norm merytorycznych, dotyczących ochrony wartości konstytucyjnych oraz do konstruowania procedur ich egzekwowania oraz ustalenia konsekwencji prawnych ich nieprzezwyciężania. W tej kwestii ma obowiązek takiego ukształtowania obowiązujących przepisów, które zapewnią chronionym dobrom prawnym należyłą ochronę⁷.

W literaturze zwraca się uwagę, iż prawo karne skarbowe jest tą dziedziną prawa, której zadaniem jest prawnokarna ochrona finansów publicznych, tj. źródeł dochodu budżetu państwa i samorządu terytorialnego oraz określonego porządku obrotu. W związku z tym zadaniem prawa karnego skarbowego, cechą charakterystyczną tej gałęzi prawa jest położenie nacisku na doprowadzenie do uiszczenia należności publicznoprawnej, a nie na represję⁸.

Nie jest przy tym tak, iżby uregulowania zawarte w kodeksie karnym skarbowym wykluczały możliwość indywidualizacji wymierzanych w postępowaniu karnym skarbowym kar oraz środków karnych. Kodeks karny skarbowy zawiera bowiem w art. 12 oraz 13 własne, autonomiczne w stosunku do kodeksu karnego uregulowa-

⁴ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 1997 roku, sygn. K 19/96, OTK ZU 1997, s. 44–45.

⁵ Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 października 2001 roku, sygn. Sk 8/00.

⁶ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 stycznia 1996 roku, sygn. K 18/95; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 października 2001 roku, sygn. Sk 8/00.

⁷ Por. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 roku, sygn. K 26/96, OTK ZU nr 2/1997, poz. 19; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 października 2001 roku, sygn. Sk 8/00.

⁸ Por. G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski: *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, Gdańsk 2000, s. 11.

nie w zakresie dyrektyw wymiaru kary oraz okoliczności wpływających na wymiar kary. Są one odpowiednikiem regulacji zawartej w art. 53 § 1 oraz § 2 k.k. W szczególności w art. 13 k.k.s. zawarta została szczegółowa dyrektywa sądowego wymiaru kary, dostosowana do potrzeb prawa karnego skarbowego, tj. okoliczności przedmiotowe związane z wagą naruszenia przez sprawcę jego obowiązku finansowego i jego skutków, okoliczności podmiotowe wpływające na stopień zawinienia oraz okoliczności prognostyczne, zwłaszcza zaś starania sprawcy o zapobieżenie powstaniu szkody dla finansów publicznych⁹. Jak zaś już była mowa, Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, iż ustawodawca uprawniony jest do stanowienia norm prawnych odpowiadających założonym celom kryminalnopolitycznym. Granice zaś swobody ustawodawcy w tej kwestii wyznaczają normy konstytucyjne¹⁰, do przekroczenia których – jak wskazał Trybunał – w przedmiotowej sprawie nie doszło.

Trybunał Konstytucyjny trafnie zwrócił uwagę w uzasadnieniu głosowanego wyroku, iż sąd, który wystąpił z pytaniem prawnym dokonał błędnej interpretacji konstytucyjnych zasad niezawisłości sędziów oraz niezależności sądów. W szczególności zasada podległości sędziów ustawom zakłada związaną z sądami podczas sprawowania wymiaru sprawiedliwości przepisami ustaw, a zatem determinowanie działań sądów w sposób generalny i abstrakcyjny, tak jak w zakwestionowanych przepisach kodeksu karnego skarbowego.

4. Odnosząc się do zarzutu niezgodności art. 30 § 4 k.k.s. ze wskazanymi jako podstawa kontroli art. 2 i art. 64 ust. 3 Konstytucji, Trybunał wyjaśnił, iż zgodnie z treścią tego przepisu „w wypadku określonym w art. 98 § 2 i 3 orzeka się przepadek wartości dewizowych, a także można orzec przepadek innych przedmiotów wymienionych w art. 29 pkt 1–3”.

W sprawie, na gruncie której pojawiła się wątpliwość co do konstytucyjności przepisów zakwestionowanych przedmiotowym pytaniem prawnym istotny jest paragraf drugi art. 98 k.k.s. Penalizuje on transfer wartości dewizowych lub krajowych środków pieniężnych bez wymaganego zezwolenia dewizowego, albo wbrew jego warunkom¹¹. Jak wskazał Trybunał w uzasadnieniu głosowanego wyroku, przedmiotem ochrony tego typu czynu zabronionego jest ochrona równowagi bilansu płatniczego państwa. Odwołując się do definicji prawa karnego skarbowego, precyzyjniej rzecz ujmując należałoby stwierdzić, iż przedmiotem ochrony jest w tym przypadku ochrona interesu finansowego państwa¹². W każdym razie – na co trafnie zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny – dla bytu przestępstwa określonego w tym przepisie kwestia transferowanych środków pieniężnych jest nieistotna.

⁹ G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątłowski: *op. cit.*, s. 42.

¹⁰ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 stycznia 1996 roku, sygn. K 18/95; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 października 2001 roku, sygn. Sk 8/00.

¹¹ Bliżej zob. G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątłowski: *op. cit.*, s. 297 i n.

¹² G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątłowski: *op. cit.*, s. 11.

Zaskakujący jest, sformułowany w przedmiotowym pytaniu prawnym, zarzut niezgodności art. 30 § 4 k.k.s. z art. 64 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z art. 64 ust. 3 Konstytucji: „Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności”. Jednakże – na co wskazał Trybunał w uzasadnieniu głosowanego wyroku – w art. 46 Konstytucji ustrojodawca wyraźnie przesądził o dopuszczalności pozbawienia przedmiotu własności w przypadkach wskazanych w ustawie, na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Tym samym ustrojodawca zdecydował o dopuszczalności naruszenia istoty prawa własności w sytuacji wskazanej w tym przepisie.

W pełni podzielić należy stanowisko Trybunału wyrażone w kontekście zarzutu niezgodności zakwestionowanego art. 30 § 4 k.k.s. z art. 2 Konstytucji, które dotyczyć ma wyprowadzonej z określonej w tym przepisie zasady demokratycznego państwa prawnego, zasady zaufania obywateli do prawa oraz pewności prawa. Ustosunkowując się do tego zarzutu, Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę na jego lakoniczne uzasadnienie oraz na fakt, iż karalność niedozwolonego transferu środków dewizowych przewidziana była także i w poprzednio obowiązującej ustawie karnej skarbowej z dnia 26 października 1971 roku¹³. Nie kwestionując tego stanowiska, dodać wypada, iż na podstawie art. 48 § 1 w związku z art. 65 ustawy karnej skarbowej (wg numeracji z końcowego okresu obowiązywania tej ustawy) również możliwe było orzeczenie przypadku wartości pieniężnych transferowanych bez wymaganego zezwolenia¹⁴. Skoro zatem zaskarżony art. 30 § 4 k.k.s. w istocie nie wprowadza nowego rozwiązania legislacyjnego, to tym bardziej nie sposób podzielić stanowiska sądu występującego z pytaniem o niezgodności tego przepisu z wyprowadzoną z art. 2 Konstytucji zasadą pewności prawa oraz zaufania obywateli do stanowionego prawa. Pogląd wyrażony w tej mierze przez Trybunał Konstytucyjny zasługuje zatem również na pełną aprobatę.

Barbara Nita

---

¹³ Dz.U. 1984, Nr 22, poz. 103 z późn. zm.

¹⁴ Bliżej zob. F. Prusak: *Ustawa karna skarbowa z komentarzem*, Warszawa 1999, s. 106–107.